

Kilo *cibule*, nebo *cibulí*?

Ivana Svobodová

ÚJČ AV ČR v Praze, svobodova@ujc.cas.cz

Abstrakt

Příspěvek se zabývá dalšími substantivy pojmenovávajícími druhy zeleniny, a to jednak ve spojení s výrazy označujícími hmotnost, jednak ve spojení s jinými substantivy (např. *svazek*), a jejich užitím při popisu přípravy jídel.

Klíčová slova: substantivum, singulár, plurál

A kilo of *cibule*, or a kilo of *cibulí*?

Abstract

The article deals with additional nouns naming types of vegetables, both in connection with expressions denoting weight and in connection with other nouns (e.g. “bundle”), as well as their use in food preparation.

Keywords: noun, singular, plural

Dnešní příspěvek se opět vrací k názvům druhů zeleniny při vyjadřování množství (*kilo brambor* × *kilo cibule*). V minulém jsem stihla referovat pouze o výrazu *brambor(a)*, jenž se ukázal, co se týče tvarosloví, kontextového zapojení i nářečních podob, velmi zajímavý.

K bramborům tazatelka postavila do protikladu cibuli,¹ začněme proto s ní. Korpus SYN v14² prokazuje, že se ve spojení s výrazy *gram/kilo/kilogram*³ 4 186× pojí singulárový tvar a jen 5× plurálový, u česneku jsou to jen tvary singulárové. Oba druhy se často vážou do svazků a ve spojení s výrazem *svazek* singulár převažuje, zejména u slova *česnek* (34× : 1×), u *cibule* je zastoupení plurálových tvarů trochu vyšší (38× : 5×). Na rozdíl od cibule, která tvoří jednotlitý celek, česnek se dělí na jednotlivé stroužky a celek se často označuje jako *palička* nebo *hlavička*, s nimi se pojí výlučně singulárové tvary výrazu *česnek*. Při tvorbě pokrmů se u slova *cibule* běžně používají jak singulárové, tak plurálové tvary, pokud se množství explicitně zmiňuje (*Potřebujeme kilogram hovězího masa, pět cibulí...*), pokud ne, i když není vyloučeno použití více než jedné, se v praxi volí singulárové tvary: *tlačenka/salám/játra/omeleta/chleba... s cibulí*. U česneku se při přípravě pokrmů vyjadřuje množství většinou počtem stroužků (3 stroužky česneku). Při popisu pracovního postupu se už číslovky často vynechávají, a to u obou pojmenování; i u cibule, byť jí v seznamu surovin bylo uvedeno větší množství, autoři volí singulárové tvary (...2–3 cibule, 2 stroužky česneku... *Oloupanou cibuli nakrájejte na tenké klínky, oloupaný česnek na kostičky.*). Singulárové tvary převažují ve spojeních jako *topinky s česnekem, špenát s česnekem, omáčka s česnekem*, lze však najít i několik dokladů na tvary plurálové: *uvařená zelenina s česneky, dušená hlíva s česneky*.

Velmi oblíbená je jarní cibulka, která někdy bývá, zejména v obchodech, označována jako lahůdková. Jde o mladou, nedozrálou cibuli, která se vyznačuje dlouhou zelenou natí. Na rozdíl od dozrálé cibule se neprodává po kusech, tudíž se v obchodech neváží, ale po svazcích. Ve spojení *svazek + jarní/lahůdková cibulka* sice u výrazu *cibulka* převažuje jednotné číslo, ale ne výrazně: 545× : 145×. Při vaření se často gramáž užívá a i zde převládá singulár: 147× : 14×,⁴ někteří upřednostňují počet (1 svazek ředkviček, 1 jarní cibulka, 1 stroužek česneku...; ... 200 g šunky, 2 lahůdkové cibulky...). Přestože cibulky bývají často drobné, z analýzy dokladů vyplývá, že opravdu jde o jednotlivé kusy, nikoli o svazek.

Když už byla součástí příkladové části předchozího odstavce i ředkvička, věnujme se nyní jí. Též ona se prodává ve svazcích, popř. samotné bulvy v sáčcích. Ve spojení s výrazem *svazek*, na rozdíl od předchozích názvů, u subst. *ředkvička* jednoznačně vítězí plurálové tvary: 1 109× : 2×; ve spojení s výrazem *gram* je poměr singulárových tvarů podstatně vyšší: 217× *ředkviček* : 13× *ředkvičky*.

Mezi druhy zeleniny, které se při vaření u nás užívají často, patří mrkev, petržel a celer. U výrazu *mrkev* ve spojení s výrazy *gram/kilo/kilogram* zcela jasně převažuje singulár: 2 853× : 4×, u slova *petržel* se vyskytuje pouze singulár: 37× : 0×, totéž platí

¹ Viz Svobodová, I. (2025). Kilo čočky, ale kilo fazolí. *Český jazyk a literatura*, 76(2), 59–61. <https://doi.org/10.5507/cjl2025-76-2-368>.

² SYN v14 [online; z 30. 12. 2025]. (2024) Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Cit. 4. 5. 2026, přístupné z <https://www.korpus.cz>.

³ Vyhledávky jsem rozšířila o výraz *gram* a u všech jsem použila i značky (g a kg).

⁴ Vzhledem k velikosti dužnaté části jsem zvolila pouze gramy.

i o *celeru*: 1211× : 0×. Mrkev a petržel se zejména na jaře prodávají ve svazcích; u výrazu *mrkev* převládají v těchto spojeních singulárové tvary, podíl plurálových je však vyšší: 136× : 20×. U slova *petržel* plurálové tvary v korpusu zachyceny nejsou: 160× : 0×. Výskyty ukazují, že pokud pisatel/ka volí spojení *svazek mrkve*, míní tím kořen (nať se totiž při vaření běžně neužívá), kdežto spojením *svazek petržele* často nať (*svazek petržele a máty drobně nasekáme*; *4 mrkve, 1 svazek petržele, 1 svazek koriandru*). Při přípravě konkrétních pokrmů lze konstatovat u těchto tří druhů totéž co u cibule: běžně se volí jak singulárové, tak plurálové tvary, a to podle počtu jednotlivých kusů (pokud se neuvádí váhové množství, velmi často v gramech).

Z přehledu vyplývá, že u všech názvů druhů zeleniny, kterým jsem dnes věnovala pozornost, mají ve spojení s výrazy označujícími hmotnost převahu singulárové tvary. Jak dokládají vyhledávky dalších pojmenování názvů zeleniny (*květák, brokolice, okurka, cuketa, paprika, rajče...*), u některých je singulár též dominantní, u jiných plurál, u dalších se – pro mě překvapivě – objevuje obojí číslo.

Na závěr dodejme: Pokud zeleninu počítáme po kusech, celkem bez problémů zachováme normální protiklad sg. × pl. (kromě česneku, který se dělí na stroužky), kdežto když používáme určitou hmotnost bez ohledu na počet kusů, číselný protiklad se oslabuje a zeleninu vlastně chápeme jako látku. Látková jména obecně jsou některá singulárová, jiná plurálová.